

Vårgårda flygplats - förslag skötselplan och översiktlig undersökning av naturvärden

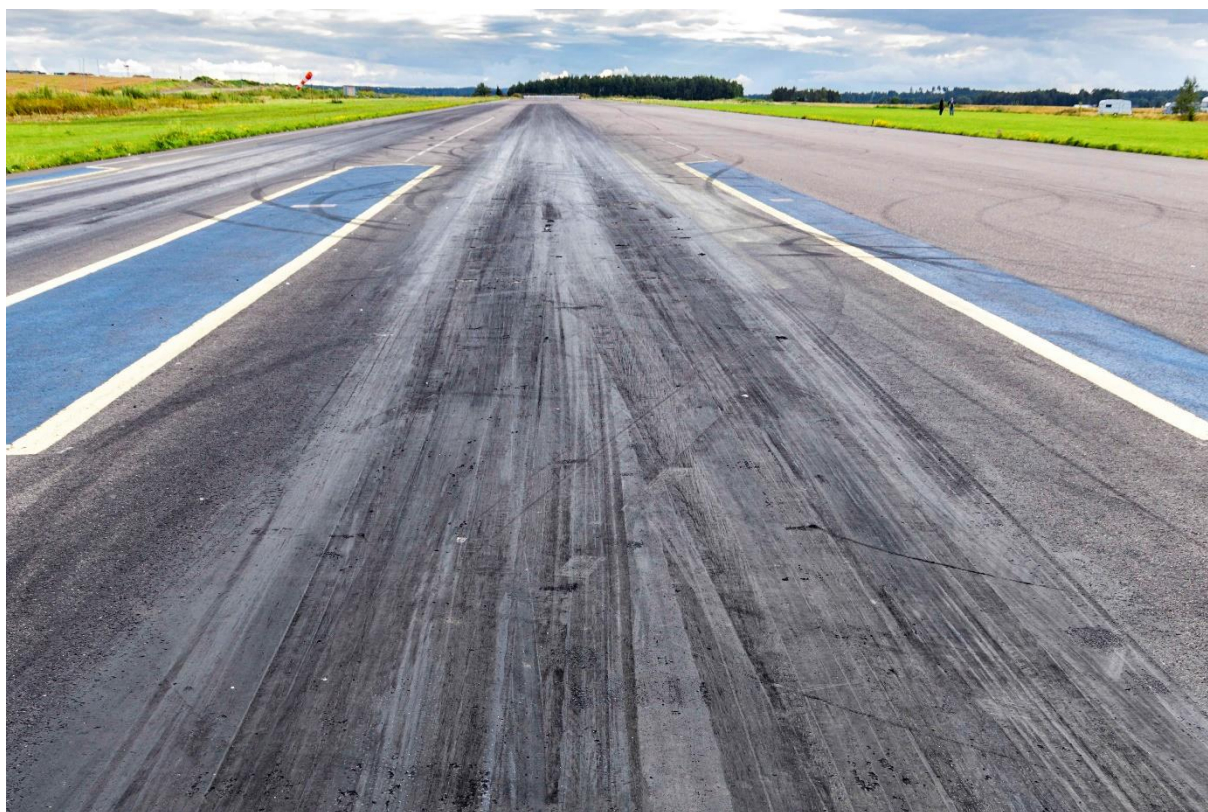

FOTO: NILS RYRHOLM

Innehåll

1 SYFTE, BAKGRUND & OM FLYGFÄLT SOM VIKTIGA INFRASTRUKTURBIOTOPER	2
2 ALLMÄNT OM OMRÅDET	2
3 SKÖTSELÅTGÄRDER	3
4 ARTLISTA FRÅN BESÖKET 2021-08-16	8
5 ILLUSTRATIONER TILL SKÖTSELFÖRSLAGEN	9

1 SYFTE, BAKGRUND & OM FLYGFÄLT SOM VIKTIGA INFRASTRUKTURBIOTOPER

Området besöktes 2021-08-16 av Nils Ryrholm (professor i zoologi) och Mikael Norén (HUAros AB) tillsammans med Kjell Folkesson (GS Flygsportförbundet).

Eftersom magra ogödslade och kemisk ej belastade marker, som exempelvis flygfält, har blivit mycket ovanliga har både svenska statsmakten och EU insett värdet av att hävda, bevara och underhålla dessa som ”biobanker”.

Syftet med dessa skötsel förslag är att skapa en biologiskt anpassad skötsel/hävd. Målet är att på sikt öka flygfältets värde, dels som naturresurs för samhället och dels även som refug för biologisk mångfald. Genom att biologiskt anpassa driften ökar inte bara potentialen för biologisk mångfald utan detta leder även till att flygplatsens driftskostnader minskar på sikt.

De minskade driftskostnaderna beror på att när marken efterhand magras ut minskar även hastigheten på tillväxten av vegetation och därmed behöver färre åtgärder/hävd tillfällen göras per år. Detta till skillnad från dagens hävdregim som ständigt kräver allt tätare hävd på grund av att den kontinuerligt gödslar upp marken.

Avmagringen av marken kommer inte bara gynna ett stort antal arter som är knutna till magra markförhållanden (och är därför hotade i dagens industriella produktionslandskap) utan även att minska mängden biomassa som produceras inom området.

Det blir då fler arter men den sammanlagda biomassan minskar, vilket i sin tur gör att området blir mindre gynnsamt för större djur, exempelvis gäss och måsfåglar, som behöver mer rik tillgång på föda. Minskade antal besök av större fåglar på flygfält kan därför även minska risken för fågelkollisioner.

Vissa flygfält/flygplatser får redan idag bidrag för områden som hävdas regelbundet och som har tydliga biologiska värden. Bidragens storlek varierar med omfattningen av biodiversiteten, ju högre biologisk mångfald, desto högre bidrag. Sammantaget kommer en biologiskt anpassad hävdregim att kunna ge flygplatsen en samhällsmässigt högre status samt bättre ekonomiska förutsättningar.

2 ALLMÄNT OM OMRÅDET

Hela flygfältet ligger på en före detta sjöbotten i en mycket flack dalgång. Leran i marken har god vattenhållande förmåga och låg genomsläpplighet. Detta gör att områdena utanför själva startbanan är lämpade för att skapa ett habitat av friskängskaraktär, dvs ängsmarker med en viss fuktighetsgrad.

Eftersom marken består av glacial lerbotten bör man inte köra på den med tunga maskiner efter extrem nederbörd eller längre perioder med ihållande regn för att undvika onödiga markskador och risk för att marken destabiliseras.

Två invasiva växtarter, kanadensiskt gullris och blomsterlupin, är redan etablerade på området och insatser bör snarast göras för att bekämpa dessa för att reducera de framtida kostnader som dessa arter oavsett kommer att medföra. Områden där av dessa har etablerat sig klassas

som mindre biologiskt värdefulla av EU vilket är negativt för projektet att göra området till en miljöresurs.

3 SKÖTSELÅTGÄRDER

Numren på kartan refererar till respektive åtgärds punkt i skötsel förslagen:

Bild 1. Satellitfoto över Vårgårda flygplats.

1. Inför ängsmarkshävd på de (idag) klippta gräsområden som finns på båda sidor om landningsbanan (se bild 1). Ängshävden görs genom att vegetationen klipps med skärande verktyg i mitten-slutet av augusti, då har flertalet örter hunnit blomma och sätta frö.

Det bästa sättet att slått på stora plana ytor är med hjälp av ett slåtteraggregat som kopplas till en traktor. Se separat fil med information om slåtterbalkar och slåtteraggregat. Traktorn bör vara av så lätt modell som möjligt för att minska risken för markkompression som bland annat kan leda till sämre syresättning av marken. Därefter får det slagna höet ligga och torka cirka en vecka, då kommer färdiga frön att släppa och insekterna i höet att söka sig ned till frisk föda på markytan.

När örterna får växa ostört fram till augusti så kommer de att åter kunna börja reproducera sig sexuellt eftersom de hinner blomma och sätta frön, vilket på sikt kommer att öka antalet individer av blomväxter här.

Dessutom kommer även örterna att åter kunna fungera som nektarkällor för traktens blombesökande insekter, varav många är viktiga pollinatörer. Denna åtgärd, tillsammans med följande punkter, kan leda till att klubbens område kan fungera som refug för många bi-arter som är hotade idag och dessutom på sikt essentiella för svensk livsmedelsproduktion och -beredskap.

Höet kan användas som djurfoder, exempelvis till djur som ägs av någon klubbmedlem eller någon klubbmedlems partner etc.

Denna modell av hävd kommer också leda till mindre arbete och lägre kostnader för klubben eftersom dessa delar av fältet då endast behöver hävdas med två insatser per år, istället för som nu att klippas kontinuerligt.

Det är gynnsamt för de blombesökande insekterna om hävden är utsträckt under ca 2-3 veckor (beroende på väder) för att undvika att alla nektarkällor försvinner samtidigt. Efter några veckor har de sensommar-höstblommande örterna som slagits hunnit sätta nya blommor.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

2. Ta bort ALLA kraftigare växter som växer i grussträngen i direkt anslutning av asfaltkanten på landningsbanan (bild 2, 3 och 8). Kraftigare växter, exempelvis björk, gråbo, kanadensiskt gullris, lupin, tistlar m.fl., har kapacitet att växa igenom asfalt, vilket gör att de både kan minska bankantens bärighet samt förstöra asfaltytan.

Detta kan på sikt både leda till säkerhetsproblem och ökade underhållskostnader av banan. Ett sätt att bli av med dessa växter, utan att göra åverkan på bankanten, kan vara att bränna bort dem med gasbrännare. Växter med djupa pålrötter som exempelvis lupiner kan behöva bekämpas vid flera tillfällen för att få bort dem permanent (se åtgärds punkt 3).

Gynna istället lågvuxna kortlivade, mindre resurskrävande torrmarksanpassade örter i "slänten" som finns mellan bankanten och den utanförhängande gräsmarken (bild 4, 5 och 6). Dessa kan bilda en artrik rand längs hela landningsbanans längd, dessa kommer i sin tur att gynna ett stort antal blombesökande insekter samtidigt som de efterhand kommer att försvåra för större växter att etablera sig i bankanten.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

2.a Lägg även ut 1-2 meter långa strängar av "sandlådesand" (som ligger still, se punkt 3) med ca 200 meters mellanrum i " " för att gynna ytterligare arter av torrmarksörter och markbyggande steklar (bild 4 & 11). Sanden skall läggas på öppna fläckar med singel i "slänten" mellan bankanten och utanförhängande gräsmark och vara minst ca 20 centimeter djupt (bild 11).

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

3. Bekämpa alla invasiva växter som finns inom området, främst blomsterlupin (lupin) och kanadensiskt gullris. Den stora och sannolikt ursprungliga källan för dessa är de tippmassor som lagts upp i södra banändan (bild 7).

Här behövs snabba och kraftfulla insatser eftersom båda dessa växter kan föröka sig tusenfalt (bild 9 & 10) från år till år vilket gör att för vart år som inget görs ökar kostnaderna drastiskt för hanteringen av dessa växter. Områden där någon av dessa (eller ännu värre båda) har etablerat sig klassas som mindre biologiskt värdefulla av EU vilket är negativt för projektet att göra området till en miljöresurs.

Det finns även många uppslag av dessa invasiver på olika ställen över hela området och även dessa behöver bekämpas snarast innan de olika plantorna hinner bilda större bestånd (bild 1).

Blomsterlupin börjar blomma redan i juni i södra Sverige och något senare efterhand mot norr i landet. När lupinen blommar är den lätt att känna igen och upptäcka (bild 9).

Om det inte är möjligt att gräva upp alla blommande plantor tidigt på säsongen (se nedan) skall hela blomställningen på alla lupinerna tas bort precis när de börjar blomma och innan de får frön och sedan förstöras.

I södra och mellersta Sverige är klimatet nu så varmt att lupinen hinner att sätta en andra blomställning i augusti. Denna måste då tas bort enligt samma metodik som vid midsommartid.

För varje år som lupiner står och fröar på ett område, desto svårare och mer arbetskrävande blir det sedan att få bort dem. De borttagna lupinerna måste brännas eller köras på deponi, de får absolut inte ligga på hög där de kan fröa av sig och bilda nya härdar.

Lupiner som har blivit så stora att de blommar har mycket kraftiga rötter vilket gör att de är näst intill omöjliga att rycka upp med rötterna, möjligen kan man lyckas med detta i väldigt lös sand.

Om roten är kvar i marken växer en ny blomställning snabbt upp som kan blomma redan samma år. Det minst svåra sättet att bli av med lupiner är nog i flertalet fall att gräva upp dem med maskin och skicka även rötterna på deponi.

Detta kan med fördel göras tidigt på blomningssäsongen (och innan de fröat av sig) när plantorna är lätta att upptäcka. Man bör vara noggrann med att försöka få bort rötterna hela eftersom större rotdelar kan bilda nya plantor omgående.

Dessa procedurer måste upprepas varje år vilket på sikt kommer att minska arbetsbelastningen att hålla efter lupinerna, men det tar flera års arbete innan alla lupiner försvunnit.

Det tar flera år för en lupinplanta att bli så stor att den börjar blomma och innan dess är lupinen betydligt svårare att upptäcka, förutom på nära håll (bild 3).

Lär man sig att hitta även småplantorna så är dock dessa mycket lättare att ta bort eftersom ännu inte utvecklat en kraftig rot, på sätt kan man spara mycket framtida arbete då småplantorna ännu inte kan fröa av sig och är lätta att dra upp.

Därefter måste man varje år vara observant på att inga gömda frön bildar nya plantor eller att nya plantor etableras från införda frön. Helst bör även lupinbestånd på tillfartsvägar och i direkt anslutning till banområdet bekämpas för att undvika ny ”smitta”.

Eftersom det tar flera år för lupinplantan att nå den storlek som den behöver för att börja blomma kan det ena året skenbart se ut som alla lupiner är borta för att nästa år det ”åter” finns blommande lupiner inom området – därför måste man hålla koll varje år!

Kanadensiskt gullris blommar från ca mitten av augusti - slutet av september. Växten är lätt att identifiera från slutet av juni (bild 10), men är omisskännlig och syns på långt håll när den har börjat blomma (bild 8).

Arten har samma typ av rotsystem som lupiner. Därför kan små plantor lätt att ryckas upp, medan stora/blommande plantor måste grävas upp och behandlas på samma sätt som lupiner!

Som nödåtgärd kan man ta bort blomställningarna och destruera dem i mitten av augusti för att undvika massiv fröspridning och förökning till kommande år. Växer gullriset på plan mark är en alternativ nödåtgärd att slåtra marken i början av augusti innan blommorna har hunnit utvecklas helt och sedan ta bort växtmaterialet inom några dagar och sedan destruera det.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

4. Undersök om kommunen har initierat något program för bekämpning av invasiva växter. Om så är fallet så samordna klubbens resurser med kommunens insatser.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

5. Ett snabbt sätt att minska näringsläckaget från de näringsrika tippmassorna i sydkanten av fältet, samt enkelt minska beståndet av lupiner, är att täcka över dessa med ogenomsläpplig markduk och sedan täcka över denna med minst 20 centimeter "sandlådesand", dvs någon typ av sand med varierande kornstorlek som ligger still där den har lagts.

Den nya sandmiljön kommer att bli gynnsam för torrmarksväxter och många markbyggande stekelarter inklusive flera rödlistade bi-arter.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

6. Sätt upp "bihotell" på lämpliga platser inom området. Solexponerade platser som vetter mot öster, söder och väster kan utgöra lämpliga placeringar för att sätta upp boplatser på.

Sätt några bihotell på hus och träd etc. på själva klubbområdet, exempelvis under fönsterbleck osv. Andra kan sättas på låga stolpar på "utsidan" av de västra och östra gräsmarkerna som omger startbanan.

Bihotell kan liknas vid fågelholkar för insekter som är beroende av redan färdiga bohål. "Bihotellen" ger bättre boende- och överlevnadsmöjligheter för de stekelarter som är beroende av död ved mm. med befintliga bohål (vanligen gjorda av andra insekter) och på så sätt kan man öka artrikedomen inom de områden där de sätts upp.

Efterhand som populationstätheten ökar (man ser att fler hål fylls igen) kan man behöva sätta upp fler bihotell, exempelvis vartannat år ifall födotillgången är god.

Bihotell finns att köpa på internet, men även på firmor som Granngården etc., men många av dessa fungerar dåligt eftersom de är designade av människor som saknar specialistkunskap.

Det är enkelt att göra egna bihotell av knippen av vass eller bambu där man stuckit ca 10 cm djupa hål från ena hållet om rören är korta eller från båda hållen ifall rören är drygt 20 centimeter långa.

Det går även att borra hål i dimensionerna från 2, 3, 4, 5, 6 osv upp till 10 mm i vedklabbar, brädstuppar (dock inte impregnerat virke) stockar eller dylikt (bild 12).

Borra så djupt som respektive borrhår, gör flest hål med mindre diametrar dvs 2 till 6 millimeter eftersom fler arter nyttjar dessa håldiametrar, samt något färre hål av de större dimensionerna eftersom det vanligen är färre individer av de stora arterna.

Eftersom ett mycket stort antal steklar, inklusive bin, är hotade på grund av människans intensifierade användning av jord- och skogsbrukslandskapet är detta ett enkelt sätt att gynna arter som har denna typ av livsstrategi.

På så sätt kan man snabbt öka områdets potential som regional naturvårdsresurs vilket även ökar potentialen för framtida naturvårdsbidrag.

TIDSPLAN, ÅTGÄRDER & ANSVARIGA:

4 ARTLISTA FRÅN BESÖKET 2021-08-16

Växtarterna nedan noterades vid besöket den 16 augusti 2021. Dessa arter kommer att gynnas tillsammans med många arter som blommar tidigare på säsongen (och som därför inte enkelt kunde upptäckas vid besöket) av de åtgärder som här föreslås.

Ökar nektarutbudet och bo-möjligheterna för bin och andra insekter, ökar fallskärmsklubbens mark och klubbens aktiviteter sitt värde som biobank och ekosystemtjänstresurs för omgivande bönder och regionens naturvård.

Noterade arter:

1. Liten blåklocka	18. Brunört
2. Käringtand	19. Ängssyra
3. Fyrkantig johannesört	20. Daggkåpa
4. Rödklöver	21. Blodrot
5. Vitmåra	22. Gråfibbla
6. Kamomill	23. Stjärnblomma
7. Kråkvicker	24. Bergssyra
8. Höstfibbla	25. Monke
9. Nysört	26. Prästkrage
10. Klubbkorsört	27. Smultron
11. Rödtoppa	28. Kungsljus
12. Skogsnoppa	29. Femfingerört
13. Rölleka	30. Ängschampion
14. Lejongap	31. Gulvial
15. Åkerviol	
16. Gullris	
17. Svartkämpar	

5 ILLUSTRATIONER TILL SKÖTSELFÖRSLAGEN

Numren på kartan och i slutet av bildtexterna refererar till respektive åtgärds punkt i texten:
Alla fotografier gjorda av Nils Ryrholm.

Bild 1. Satellitfoto över Vårgårda flygplats.

Bild 2. Kraftiga växter har förmåga att växa igenom och bryta sönder asfalt (bilden är inte från Vårgårda) se åtgärd 2.

Bild 3. Växtarter med potential att på sikt förstöra bankanten (åtgärd 2).

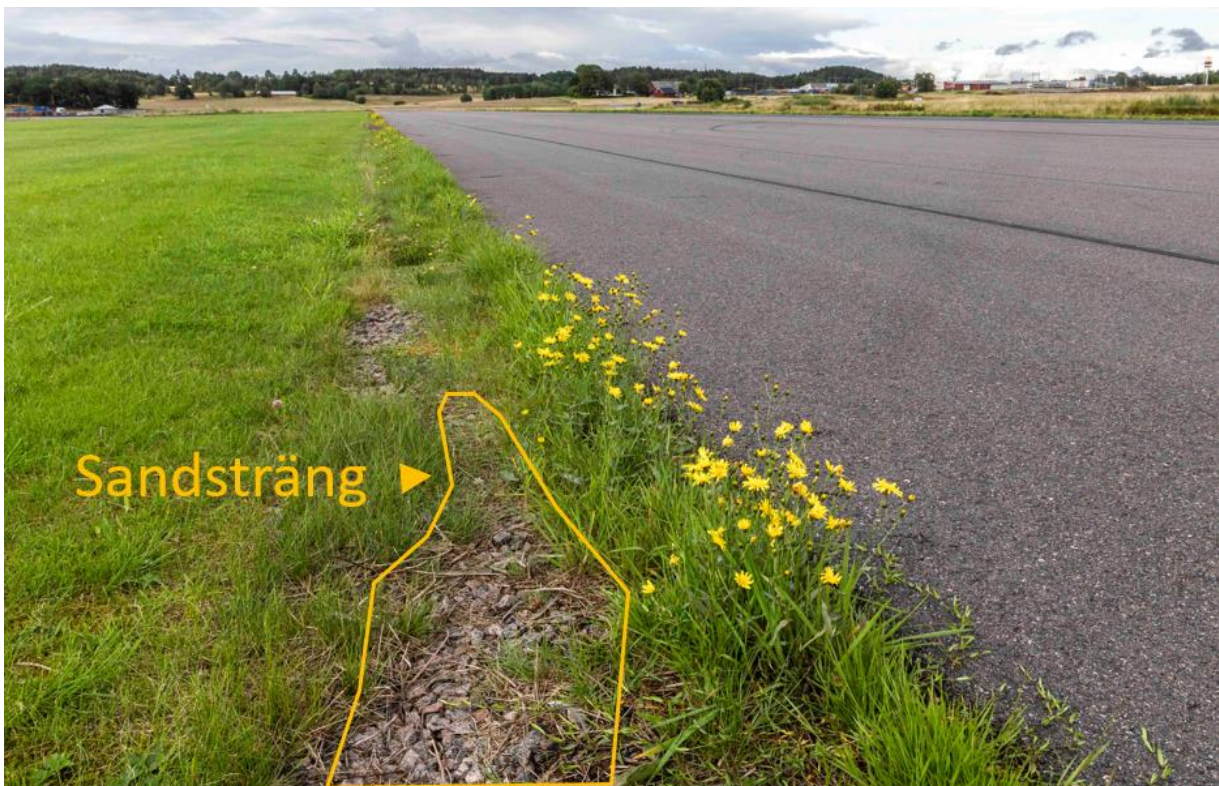

Bild 4. Små växter som är mer skonsamma mot bankanten. Sandsträngar i ”slänten” mellan banan och den gräsmarken gynnar torrmarksväxter och markbyggande pollinatörer (åtgärd 2).

Bild 5. Den dränerade kanten längs landningsbanan är en lämplig livsmiljö för låga torrmarksväxter (2).

Bild 6. Den dränerade, mer torra kantzonen kan få en annorlunda vegetation än ängsmarken utanför.

Bild 7. De näringsrika tippmassorna som lagts ut i södra banänden har introducerat och gett goda förutsättningar för lupiner och kanadensiskt gullris att etablera sig här och vidare in på banområdet (åtgärd 3).

Bild 8. Kanadensiskt gullris, gråbo och lupin som etablerat sig i bankanten (åtgärd 3).

Bild 9. Lupin kan bli helt arealtäckande om växten får föröka och breda ut sig ohejdat (bilden är inte från Vårgårda; åtgärd 3).

Bild 10. Kanadensiskt gullris kan bli helt arealtäckande om växten får föröka och breda ut sig ohejdat (bilden är inte från Vårgårda; åtgärd 3).

Bild 11. Öppen sandblotta som är idealisk för markbyggande steklar (åtgärd 2a).

Bild 12. Ett exempel på hur ett "bihotell" kan se ut (åtgärd 5). Som framgår av bilden behövs det inte så här många grova hål utan det är bättre med fler i de mindre dimensionerna.